

DE
ESSENTIARVM SPIRITVOSARVM VSV
SALVTARI ET INNOXIO

DISSERIT
SIMVLQVE

NOBILISSIMO ET CLARISSIMO

DOMINO

DANIEL. DIETRIC.
IACOBI

MEDICINAE CANDIDATO

DIGNISSIMO

SVMMOS IN ARTE SALVTARI HONORES
DISPVATIONE

DE

VENENATA VINI MEDICAMENTI ET ALIMENTI
OPTIMI VIRTUTE

ANNO S. R. CID IOCC XXXX D. XXIX. MART.

VITEMBERGAE HABITA

GRATVLATVR

D. AVGVST. FRIDER. BERTRAM
MEDIC. PRACT.

DE

ESSENTIARVM SPIRITVOSARVM VSV
SALVARI ET INOXIO

DISSERT

STIMVOS

NOBILISSIMO ET CLARISSIMO

NO MINO

DANIEL DIERTRIC

JACOBI

MEDICINAE CANDIDATO

DIGNISSIMO

STIMVOS IN ARTE SALVARI HONORES

DISSERTATIONE

DE

VENENARVM IUDICIUM ET ALIMENTI

OPINI ARIVTE

ANNO MDCCLXXXIX

MARIBERGVS HABITA

GERATIAVR

D. AVGVST. FRIDER. BERTRAM

MEDIC. PRACT.

Hippocratis immensus fere labor,
cui neque nostra, neque maiorum
nostrorum memoria ullus
aequiparandus, maxima, licet a
multis illi denegerur, dignus est
admiratione. Hic enim tot artis
medicae riuulos, longe lateque
dispersos, in unum quasi deduxit
mare. Medici inde ad unum
omnes Hippocratis Theoriam,
et recte quidem, optimam esse existimant.
Vni certe cuique nostraetate cognitum
perspectumque erit, recentiores
omne id, de quo in hunc usque diem
certant, litemque movent, non
aliunde, nisi ex eius scriptis
sumsisse. Hac Theoria, ab
Hippocrate inuenta, Medici
debebant esse contenti, praesertim
cum tantus, uel in formanda
prognosi, uel elegantioris artis
doctrina, quentus Hippocrates,
fuerit nemo. Huic Theoriae si
propria inuenta, experientia
experimentis, ex diuersis
scientiarum generibus petitis,
confirmata, a iussent, sensim
paullatimque artis salutaris
certitudo creuisset, eamque
stabilitam magis probatamque
haberemus. Ast medicorum
contentionibus factum est, ut
tot fatales artis medicae

periodos, eiusque faciem ipso bombyce crebrius mutaram, inueniamus, ita, ut hodie, quem imitetur, quidne asserat, fere sciat nemo. Accedit et hoc, ut illi, qui ex hac uel illa medicorum, celebritate nominis clarorum, schola sunt progressi, alios, aliorum methodo deditos, in debili fere odio prosequantur, mores praeceptorum suorum imitantes. Quantum autem ab istis disceptationibus ars medica ceperit damni et detrimenti manifesto praesertim in praxi experimur. Sed quo conuenientior rationi, quo artis naturae propinquior Theoria Hippocratea, eo ingratiorem et nauosiores medicamenta conficiendi ac propinandi modum Galenus, eiusque sectatores, nobis reliquerunt. Pulueres illis innumerabilium herbarum, Rad. Cortic. Decocta ingrata, melle aut Saccharo irrorata indeliis erant. Dioscorides Lib II. toto Capite XC.VIII de stercoreibus, eorumque interno et externo usu differit.

Haec olim ueterum erat medendi methodus simplicissima, magnique ab illis aestimata. Sequioribus autem temporibus Medici minime oleum et operam perdidisse uidentur, cum, reiectis obsolescentis molestisque, meliorem pariter ac gratiorem parandi rationem medicamenta excogitarint. Quorum ad numerum instauratorum sanioris artis medicae refero Valerium Cordum, qui patrum nostrorum memoria anno 1519. 1521. Nerobergae suum diuulgauit Dispensatorium, ubi monet, se inutilia antiquorum reiecit. Hunc faustis auspiciis et feliciori successu secuti sunt Zvelferus in Animadu. Pharmac. August. et Ludouici in Pharmac. mod. secul. accommod. Longe autem meliori facie artem medicam Chymiae Pharmaceuticae inuentio ornauit. Optimus enim Essentias, Elixiria, quo purum ab impuro, utile ab inutili, ope spiritus uini, separatur, modus est conficiendi. Ille temporibus Basilii Valentini et Paracelsi in usu uenit, id quod huius Elix. Propriet. testatur, illius uero Tinctur. Antimonii comprobatur. Praestat sane modus, ubi in compendio aegrotis porrigitur, quod alias nauosolis haustibus deglutire cogentur,

Sed

Sed ad frequentes mutationes quasi ars medica mihi uideretur excogitata. *Sunt, qui usum Essentiarum, Spiritu uini confectarum, ob uanum Sanguinis orgasmi metum hodie in totum reiciunt.* Seniores practici, magnique nominis medici, nulla fere alia discipulis suis medicamenta commendant, quam pharmaceutica usitata. Vix autem a iunioribus practicis praescribuntur morbo quodam laborantibus, uix istis senibus transmittitur medendi ratio, de illa ut iudicent, cum iam antea laudata et depraedicata contemnant, et pro inutilibus habeant, dicentes: Was können solche Sachen helfen? Contra ea sua laudibus efferunt inuenta, uti Pil. Pulu. Ess. dulc. Imo omnium morborum radicem nullo alio remedio extirpari posse putant, quam aquis mineralibus, lacteque, et ad summum rhabarbaro. Qui fit, ut, qui nostra aetate, aliis approbantibus, medicamenta labe morborum afflicti, commendat, uix quisquam inueniatur. Quilibet sibi methodum medendi fingit, propriamque habere gestit. Hanc ille quavis laude dignam putat, quam alter despicit. Sed hic ueteranorum practicorum mos, hoc artificium eorum, quo singularia plane praescribere et commendare putantur. Sed certo tibi habeas persuasum, totius singularis artis arcanum in diaetae accuratioris, motus, animi tranquillitatis, aeris mutationis, uinique generosi consistere commendatione; alias enim aquae minerales prae communibus parum aut nihil, teste experientia, efficerent. Noui uirum quendam eruditum, ictero nigro laborantem, & ab omnibus medicis, de illius salute desperantibus, derelictum, & semetipsum aqua communi & quidem algida restituentem, qui id peculiare habet, ut facta singulari quadam corporis agitatione uomitus excitet, sudorem & plurimas sedes promoueat, dummodo corpus diligenter moueatur. Considerandum quoque, quanta intercedat proportio inter totum corpus debilitatum & deglutitionem L. usque C. mensuras aquarum. Effectus hic restatur de re ipsa. Si quid praestarent istae aquae in eo certe conspiceretur, cum quotidie

aegroti ipsis vexantur. Immo diuites aquarum mineralium haustus tam cupidi sunt, ut sibi fere opprobrio duci putent, nisi quotannis istius portionem quantum bibendo consuuant. Reuera autem medicamenta pharmaceutica nulla alia re antecellunt, quam nouitate, animi relaxatione, dapibus, uini frequentiori usu, motu, itineribus amoenitatis plenis, aeris mutationibus, & similibus, iam dudum ab Hippocrate in morbis chronicis adhibitis. Adde iucundas conuersationes; eiusmodi enim aegrotis omnia, quae corpus recreant, animum exhilarant, sunt concessa. Hac methodo effecta supersedere possumus pharmacorum aut simplicium uirtutum persequutione. Absit uero, ut omnem aquarum mineralium usum repudiemus, errores tantum, per nimiam earum commendationem in praxin medicam introductos, nostro quasi iure, notamus.

Quodsi uero his medicamentis eo usque homines capti sunt, ut uix aliis utantur, Thermas longe melioris usus esse, experientia teste, confirmo. Interim suis indulgeant in genis, medici, aquas minerales tam necessarias, tamque pretiosas uenditantes, adhaereant illis, per me licet. Nobis etiam quidlibet audendi aequa erit potestas. Insistamus methodo, quam utilem, quam tutam experti sumus, pharmaceuticae. Retineamus illam, adhibitis simul, quae in omni subiecto explorando sunt necessariae, cautionibus: quippe quod cuiuslibet boni medici officium est.

His praemissis, ad ipsum nostrum ueniemus propositum, & breuiter strictimque de Medicamentorum, ex spiritu uini confectorum, exponemus uirtutibus, atque ita quidem rem expediemus, ut, quibusdam Quaestionibus propositis, eisque ab aduersariorum opinionibus defensis, quid de illo spiritu sentiendum sit, paucis explicemus.

Spiritus uini est subtilissima oleosa inflammabilis pars frumentorum aut uinorum, mediante fermentatione, seu intima resolutione a mucilaginoso principio separata, & per distillationis modum educta. Differt spiritus uini ratione originis, subtilitatis & bonitatis. Ex uinis, ope distillationis, elic-

tus,

tus, subtilior est eo, qui ex uariorum generum frumentis produ-
ditur. A qua in hoc etiam iterum discrimen ratione subtili-
tatis, testante Ludouico, deprehenditur. Omnia dulcia, fer-
mentationi commissa, spiritum ardentem suppeditare, non i-
nem later. Haec in genere praemonenda erunt, nunc ad
speciosa ueniendum, ubi quid mihi uideatur, illis, quae
sequantur, dabo quaestionibus:

Vtrum spiritus uini, rite paratus, corporibus humanis,
licet debilibus, noceat?

An extractio, hoc mediante, fieri possit, ut integram
simplicis uirtutem, in se contineat?

Chronicisque et acutis in morbis essentiae spirituosae
securè adhibeantur?

QVAESTIO I.

*Num spiritus uini rite paratus corporibus
humanis, licet debilibus,
noceat?*

Q Uod ad hanc quaestionem attinet, ex illis, quae supra
diximus, patet, spiritum uini unam eandemque cum
ipso uino habere originem, nascuntur scilicet fermentatione.
In utroque subtile quoddam acidum inuenitur, eo tamen
discrimine, ut in uino generosiori sit subtilius, in uilioribus
autem eo acerbius, quam in ipso spiritu frumenti. Quod
si itaque ambo, quo primum nascuntur, statim arte destillan-
tur suppeditant spiritum inflammabilem & acidum phlegma,
promte lac coagulans, quod spiritus phlegmate destitutus
haud efficit. Spiritus uini itaque particulae sunt oliosae sul-
phureae, quae celerrime motu aethereo agunt. partes ner-
uosas musculosas & membranaceas roborando. Quam ob
causam

causam meliorem sanguinis circuitum promouent, quod uariis, iisdemque certis, suffulciemus rationibus: α) Siquis post cibum nauseam et praesensionis sensationem à uentriculi laxitate habet, modicam autem spiritus uini portionem in aqua sumit, & successiue deglutit, grato sensu agit, à gula usque ad uentriculum roborando, ructus propellendo, motum peristalticum augendo, sanguinis circulationem sensim paullatimque augmentando, & consequenter, praesente caloris augmento, meliorem ciborum digestionem efficiendo, immo transpirationis elisionem excitando. Idque efficit sine metu coagulationis lymphae, nam phlegma acidum, destillationis ope, iam separatum est, spiritus autem lac minime coagulat. Accedit, ut in uentriculo Chylus non adsit, sed massa semi cocta, quae robore uentriculi, melioris digestionis causa, adhuc indiget. Ante uero quam illa massa in Chylum inuertitur, uirtus spiritus iam auolauit, membranosisque partibus efficaciam communicauit, qua propter minime noxam coagulandi lympham & sanguinem inferre potest. Vbi autem acida in uentriculo iam haerent, ibi & spiritus uini, & optima quaeuis uina sodam uomitusque excitare solent. Hinc acido stimulus adicitur, quo uentriculus eo fortius stimuletur, quod, remotis acidis, non obseruamus. β) Diuinitibus, qui quotidie largiter uino fruuntur, nullam inde manifestam noxam accrescere uidentur, licet uinis omnibus acidum coagulans, in primis uino Rhenano licet spiritus ardens, insit. Si quis itaque mensuram uini dimidiam bibit, nonne spiritus ardentis copia maior est, quam si quis xxc. uel c. guttas spiritus uini deglutiat? In eo autem uertatur discrimen, quod uinum phlegma copiosum, spiritui coniunctum, in se habeat. Hoc si etiam cum spiritu uini tentaretur, additis aliis aquosis, idem effectus, uel forsitan melior, quam de uinis ipsis, esset expectandus; praecipue si alia selecta carminatiua illi immiscerentur, uti Kunckelius in Laborat. Chym. p. 144. docet. γ) Praeterea illi proprium est, spiritus minerales acidos maxime corrodescentes ita immutare, ut incomparabilia medi-

medicamenta roborantia & neruina inde proueniant. Cuius generis est: Ligu. Anodyn. mineral. excellentissimi Hoffmanni, item Vitrioli Salis, Nitri, quae qualitas nulli alii liquori tribuenda. 8) Tandem uirtus, partes solidas roborans, in oculos incurrit, fibras enim conquassatas ita roborat, ut sanguis stagnans promte dissolui queat. Noxam autem, illi adscriptam, inde enaram putemus, cum homines in eadem quantitate spiritu uini uti uolunt, qua uino; quod sanitati minus est consentaneum, quia tota pars spirituosâ est, tantaque ui pollet, ut parce tantummodo, aquis dulcibus mixta, sit usurpanda. Hoc deinceps modo eundem, quem ab ipsis uinis, effectum, sine coagulationis & sanguinis metu, expectare possumus. Quod ex eo in primis apparet, quando milites nostrates in Hungaria & Italia uinis abutantur, in periculosissimas incidant febres acutas contagiosas. Contra ea magnum inueniunt sanitatis praesidium in solo frumenti spiritu. Sic illi etiam, qui remedio domestico, aqua carminatiua dicta, utuntur, plerumque a morbis uiuunt immunes, nisi quod plethora augmentetur, et purpura scorbutica facile afficiantur. Sed haec usui huius remedii minime adscribenda, sed plethorae, quae uenae sectione aut scarificatione auferri potest. Recte itaque concludimus, spiritum uini per se, & sua natura, nemini nocere.

QVAESTIO II.

An extractio, hoc mediante, fieri possit, ut integram simplicis uirtutem in se contineat.

Spiritus quia pars oleosa sulphurea est, praecipue sibi cognata, oleosa scilicet, bituminoso-resinosa extrahit, et quod praecipitatio docet, in extrahendo id praestat, quod

ne ulli quidem liquori praestandum. Herbae absynth. Cent.
min., aliae, si cum aqua coquantur, liquorem amarum tan-
tummodo accipimus, si uero deinde spiritu uini extrahan-
tur, odore, sapore et uirtute indicant, non aquam, sed spiri-
tum uini ad principia extrahenda aptum esse. Extractio
Succini Benzoës, plurimae radic. Cortic. sem. uirtus non
alio, quam hoc menstruo, acquiri potest, relicta infundo
inutili substantia uentriculum ordinarie aggravante. In eo
autem uulgo error latet, quod non rite sint praeparatae.
Quemadmodum non pauci putant, eos, quae a medicis
conficiuntur, non differre ab illis, quae uenduntur a Thu-
ringis. Triplici autem, apte conficiendi essentias, modo,
Chymicos illis anteferendos esse, ostendemus. a) Ex sim-
plicibus omnia utilia principia extrahenda sunt, donec spiri-
tus uini non amplius tingatur. Omnes extractiones cu-
rbitae immittantur, et l. a. abstrahatur portio spiritus,
prout artifice uisum fuit, et quod infundo remanet, essentia
uocatur, eaque magnae est efficaciae. b) Alter modus flu-
it ex spiritus indole, cum ipsius proprium sit oleosa sulphurea
in se recipere. Sic Spirit. uini tartarificatus, aut super alumi-
ne abstractus, olea destillata promte soluit, uti cinnamomum,
caetera. Tali modo in momento essentiae et aquae confi-
ci possunt, si modo essentiae aquis immisceantur. c) Ter-
tius modus absoluitur fermentatione, e, g. herbis, radicibus
contusis affundatur aqua, facta maceratione addatur sac-
charum aut mel, item fermenti cereuisarii portio, tum omnia
in locum calidum seponantur. factaque fermentatione suffi-
cienti, destillatio instituenda est. Atque ita spiritus ardens
gratus, simplicis odorem et efficaciam continens, teste spiri-
tu Pimpinell. alb. intigni remedio pectorali, elicitor.

QVAESTIO III.

Num in acutis Chronicisque morbis essentiae spirituosae tute adhiberi queant?

Primo in acutis praecipue malignis materiae peccantis consideremus indolem, cui opponatur medicamentum. Est autem illa sanguinis uappida putredinosa constitutio. Haec materia, omnibus uisceribus, immo interstitiis fibrarum musculosarum quasi gluten incompacta, ad imminentes *causes* disposita est, unde corporis insignis languor et angustationes praecordiorum. Secundo ob insignem fibrarum musculosarum caeterarumque partium atoniam duplex curandi causa datur, scilicet, ut et tonus amissus in partibus solidis instauretur, et *causes*, tam in uisceribus, quam in carnosis reliquis partibus, auerantur. Primae indicationi ut satisfiat, remedium aptius, essentia ipsi, ex selectis remediis confectis inuenimus nullum. Ista essentia sensu, naturae grato, uires et tonum, ualde depeditum, reficiunt, et meliorem liberiolemque sanguinis circuitum efficiunt. Hic autem effectus ex robore partium fluit, deficiente enim tono, nulla propulsio, nulla praeparatio, nulla debita humorum absterfio speranda. E contrario inflammationes, stagnationes et *causes* in uisceribus eueniunt, quae symptomata essentiarum usu superare possumus, in primis, si essentiae, quae ad morbi rationem quadrant, adhibeantur, statim leuamen sentit natura, longaeque meliori successu morbus opprimitur. Maxime itaque miror, quando in febribus, ex uano contenti acidi subsequentiisque humorum exagitationis metu, essentiarum usus aspernatur, loco autem eorum CC. philof ppt. CC. f. Δ ppt. et alia absorbentia, uentriculum aggrauantia, commendantur, quae neque uentriculus, neque intestinorum canalis, concoquere possunt. His remediis febrium malignitati parum aut nihil detrahitur, propterea quod minime sanguinis massam penetrent, causaque morbi non lateat in uentriculo, modo

etiam illo atoniae partium haud succurratur. Quod si etiam praeterea subtile acidum essentiis inesset, eam tamen ob causam non reformidandae. Namque acida non semper agunt coagulando, uti in Mixt. simpl. uidemus. Sic sanguis hircinus, in aceto sumtus, resoluit, et quod interne stagnat, discutit, quem infinem ueteres pulu. Bezoard. rad. Torment. adduntur, quidque efficit acidum Citri? Nullo alio haec omnia modo agunt, quam roborando, et uim elasticam fibrarum excitando. Forsan aliquis obiiciat, Bezoardica in substantia posse usurpari. Concedimus, sed, quo effectu, experientia docebit. Namque unum idemque non est, quodnam seligamus remedium ad roborandum tonum et Diaphoresin simul excitandam. Addo, uentriculum adeo esse debilitatum, ut omnia reiiciat, item a Bezoardicis pulueribus calorem siccum plerumque incitari. Et quam ob causam uesicatoria in eiusmodi morbis applicantur? nulla certe alia, quam ut corpori nouus uitalitatis sensus concilietur, et naturae calcar adiiciatur, quo corpus maxime debilitatum, et fere exanime, nouo quasi impetu adigitur, ut morbum, testantibus iisque succedentibus crisis, depellat. Experientiae officium medici, qui essentiarum usum in febribus acutis disuadent. Tempore morborum epidemicorum, uomitorio praemisso, essentiae l. a. praeparatae, Scord. Pimpin. alb. cort. Cascaril. citri, optime per Diapnoën operantur, et praeter uirtutem roborantem, angustationes praecordiorum, ipsa more accerbiores, feliciter tolluntur. Sanguis etiam uappidus, spissus, circa uentriculum collectus discutitur, transpiratio successiue augetur, praecipue matutinis horis ita agunt educendo. quod antea motibus erat abstersum, ut sub urina cocta apparet, insigni sane aegrotantis solatio, hac uia, unoque remedio, *duplicem finem, transpirationem scilicet, atque alias crises, et robur partium solidarum, consequimur.*

In ipsis etiam febribus inflammatoriis mixtura simplex egregie discutit, sudoresque promouet quae crisis saepius obseruatur, cum haec naturae sit indoles, ut omnibus

fere

ferre morbis per sudorem suam imponat. Deinde, Superatis morbis, necessaria est perpetua transpiratio, iterumque robur uentriculi reficiendum, quod nullo alio remedio, quam his fieri potest essentiis, dummodo exrite temperatis remediis sunt confectae, eaque cautione adhibentur, *ut semper sufficientia liquida addantur.*

In morbis chronicis utilitas essentiarum maxime apparet. Hospes esset in arte, qui nesciret, quid in motuum excitatione, si deficiunt, interne atque externe per illas effici possit. Nihil certe felicius uentriculo, quippe qui ex puris membranaceis et neruosis consistit partibus, in illis afflictionibus, quae ex atonia, nimia flatuum distensione, debiliq; digestionem oriuntur, succurrit, nihil gratius roborando agit, quam essentiae selectae. Quarum in numero sunt, Liqu. Anodyn. mineral. Nitri, Salis. Ess. Cort. Cascaril. et reliqua composita. Quo bono effectu impetrato febres intermittentes auertuntur, cruditates remouentur, quae in malo hypochondriaco multis incommodis uiam sternunt. Insignis etiam est in pectoris morbis horum remediorum usus. Partes enim roborantur, ita, ut aucto eorum motu materiis praeparatis, ipsa e corpore eliminari queat. Motus irregulares, qui in malo hysterico occurrunt, essentiis leniter anodynis et sedantibus certissime in ordinem reducuntur. Hippocrates ipse castoreum, uino coctum, feminis hystericis commendat. Febres intermittentes unico haustu Ess. amarae, in primis deficiente digestionem, emedio tolluntur. Obseruamus enim amara uice bilis fungi, aluumque semper apertum conseruare. Reliqui morbi, qui atonia fibrarum nituntur, optime essentiis mitigantur. Partes fluidae tinctura Antimonii Tartar. aliisque, egregie purificantur. Nec praetereundam esse, arbitror, essentiam dulcem Halensem *πολυχρῆστον* illud remedium, in omnibus morbis proficuum. Praetermittamus usum externum roborantem, purificantem, et consolidantem certissimum. Sufficiant haec certa de re dicta, atque eum tandem in finem prolata, ne omnia pharmaceutica usualia flocci putentur, contra ea aquarum uis effera-

efferratur. Sufficiant, memorem praefixae metae me esse oportet. Quid enim nequam moras, cum Tui causa, Nobilissime Candidate, Tibi, non mihi in honorem, hunc susceperim laborem? Tua diligentia, Tua indefessa industria ex merito summos hodie artis salutaris consequitur honores. Non sine fructu medicorum Philosophorumque monumenta diurna nocturnaque manu triuisti, ea non modo legisti, sed assidue perlegisti, relegisti. Horum sententias tuo perpendisti iudicio: namque in magistri cuiusdam uerba iurare Tibi semper fuit molestum. Contigit Tibi singularis, Excellentissimos Experientissimosque artis salutaris Professores audiendi, fortuna, quorum ab ore pendebas, quos duces Tibi seligebas, quorumque dicta scriptaque perpolita in usum Tuum diligenter uertebas. Practicis etiam studiis cupidissime inferuens, labe morborum affictos frequenter uisitabas. Testis sum docti Tui laboris, de cuius fructu exoptatissimo, quo iam frueris, Tibi perhumaniter gratulor. Accipe igitur hoc quod Tibi in honorem prodiit, opusculum, ea, qua soles, humanitate. Crede mihi, me nihil unquam praetermissurum, quod ad nominis tui splendorem amplificandum, humanitatemque, qua me huc usque profsequi uoluisti, remunerandam, spectare uideatur.

Scribebam Vitembergae d. III. ante Kalendas April.

CIO MCCC XXXX.

VITEMBERGAE

LITTERIS SCHEFFLERIANIS.